

ארגון רבני צהר

בימים ההם בזמן הזה... ממנהגי החג

הסברים, חידות לילדים והצעות לדיונים
משפחתיים מסביב לחנוכייה

הקדמה

המשפחתיות היא אחד מהמאפיינים המובהקים של חגי ישראל כולם. בחנוכה מתבטאת אווירת המשפחתיות בהתכנסות של המשפחה מידי ערב ליד החנוכיה לצורך הדלקת הנרות, ובתחושת החיבור בין הימים ההם לזמן הזה.

לקראת החנוכה "ארגון רבני צהר" שמח להגיש לכם את הקובץ שלפניכם המהווה הכנה לימודית לקראת החנוכה הכוללת רשימת מושגים בסיסיים, שאלות ותשובות שכיחות בנוגע לחנוכה, נוסח הדלקת הנרות, קיצור הלכות הדלקת הנרות וכן חידונים לילדים.

גם הפעם אנו מצרפים הצעות שונות לדיונים משפחתיים שאותם ניתן להעלות במסגרת הדלקת הנרות מידי ערב.

אנו מקווים כי תמצאו שימוש ולו בחלק מהדברים.

באיחולי חנוכה שמח ומלא אור
ארגון רבני צהר

מה הוא המקור לחג החנוכה?

חג החנוכה איננו חג מהתורה והוא נקבע על ידי חכמי ישראל. המקורות הראשוניים לחג החנוכה מצויים בספר החשמונאים ובספר דניאל. מקורות נוספים נמצאים בתלמוד. הסיבות בשלן חוגגים את חג החנוכה הן שתיים: הראשונה שבהם היא ניצחון החשמונאים על היוונים והמתיוונים שניסו לכפות אתוס תרבותי זר על היהודים שחיו באותה תקופה בארץ ישראל. הסיבה השנייה היא הנס שהתרחש בפך השמן היחיד שנמצא במקדש לאחר שטיהרו אותו ושהספיק להדלקת המנורה במשך שמונה ימים למרות שהיה בו שמן רק ליום אחד.

הדלקת נרות חנוכה

מדוע מדליקים נרות בחנוכה?

הדלקת נר חנוכה היא המצווה העיקרית בחג החנוכה. הדלקת הנרות מזכירה את נס פך השמן, אולם ההדלקה ואור הנרות מסמלים גם דברים נוספים כמו אור התורה וניצחון הרוח היהודית על התרבות היוונית. הדלקת הנר כוללת בתוכה מצווה נוספת של פרסום הנס וזו הסיבה להנחת החנוכייה במקום שבו כולם יכולים לראותה.

באלו נרות ניתן להשתמש?

ניתן להדליק בכל סוג של נר או שמן כל עוד הוא דולק לפחות חצי שעה. הנרות הצבעוניים הפשוטים של חנוכה הם גבוליים מבחינת זמן הבעירה שלהם, ולכן כדאי לקחת את הנרות הארוכים יותר או להדליק בשמן. המצווה המהודרת ביותר היא להדליק דווקא בשמן זית כפי שנהוג היה במקדש. ברשתות השיווק ניתן למצוא כוסיות זכוכית מיוחדות ובתילות לחנוכייה שאיתם ניתן להדליק בשמן. בשנים האחרונות ניתן להשיג גם ערכות מוכנות לשימוש של כוסיות עם שמן זית בתוכן.

מתי מדליקים?

מצווה להדליק את נרות החנוכה בצאת הכוכבים (השנה מדובר בסביבות השעה 17:00), עם זאת בדיעבד ניתן להדליק לאורך כל הלילה.

היכן מניחים את החנוכייה?

את החנוכייה מניחים במקום הפונה לרשות הרבים (ליד הדלת או על אדן החלון). משפחה שגרה בבניין רב-קומות או במגדל דירות תדליק ליד דלת הכניסה במקום שבו השכנים יוכלו לראות אותה. אם בסביבתה קיימים בניינים גבוהים נוספים ניתן להניח את החנוכייה בחלון.

כיצד מסדרים את הנרות בחנוכייה ומהיכן מתחילים להדליק?

סדר הנחת הנרות הוא מימין לשמאל והדלקתם היא מהנר החדש לקודמים לו (שמאל לימין). על השמש להיות בצד שמאל של מי שמדליק (או במרכז, תלוי בחנוכייה) והנר הראשון יהיה בצד ימין של החנוכייה. ביום השני מוספים נר נוסף בצד ימין וכך הלאה בכל אחד מהימים. לפני ההדלקה מברכים שתי ברכות:

ברוך אתה ה', א-להינו מלך העולם, אשר קדשנו במצותיו וצונו להדליק נר חנוכה.
ברוך אתה ה', א-להינו מלך העולם, שעשית נסים לאבותינו, בימים ההם בזמן הזה.

בלילה הראשון מוסיפים גם את ברכת שהחיינו:

ברוך אתה ה', א-להינו מלך העולם, שהחיינו וקימנו והגענו לזמן הזה.

לאחר ההדלקה אומרים תפילה קצרה הידועה בשם "הנרות הללו" שלמעשה מונה את הסיבות שבגללן אנו מדליקים את הנרות:

הנרות הללו אנו מדליקין על הנסים ועל הנפלאות ועל התשועות ועל המלחמות שעשית לאבותינו בימים ההם בזמן הזה על ידי כהניך הקדושים וכל שמונת ימי חנוכה הנרות הללו קדש הם ואין לנו רשות להשתמש בהם אלא לראותם בלבד כדי להודות ולהלל לשמך הגדול על נסיך ועל נפלאותיך ועל ישועתך.

מדוע צריך בחנוכייה שִׁמְשָׁה?

הסיבה בגללה אנו מדליקים את השמש בחנוכייה קשורה בהלכה הקובעת כי ישנה קדושה של מצווה בנרות החנוכה ולכן אסור להפיק מהם תועלת שלא לצורך המצווה כגון שימוש באור שלהם לקריאה או לכל דבר אחר. לשם כך מדליקים בסמיכות לנרות החנוכה, נר נוסף- ה"שִׁמְשָׁה" שהכללתו עם נרות החנוכה מהווה סימן שלא נעשה כאן שימוש של חול בנרות המצווה. על מנת להמחיש את ההבדל שבין השִׁמְשָׁה ונרות המצווה, מקפידים שלא להדליק את השמש כחלק מהנרות, אלא מבדילים אותו מהם אם באמצעות הפרש גובה או מרחק הניכר לעיני המתבונן.

מעוז צור ישועתי

מעוז צור הוא פיוט שנהוג לשיר לאחר הדלקת הנרות. הפיוט חובר, ככל הנראה, בימי הביניים בגרמניה, הוא מספר בששת בתיו חמישה סיפורי גאולה של עם ישראל כשהאחרון שבהם מתאר את הגאולה האחרונה ואת ביאתו של המשיח.

הפיוט

מעוז צור ישועתי, לך נאה לשבח,
תיכון בית תפילתי, ושם תודה נזבת,
לעת תכין מטבח מצר המנבח,
אז אגמור בשיר מזמור חנוכת המזבח.

רעות שבעה נפשי, ביגון כוחי כילה,
חיי מררו בקשי, בשעבוד מלכות עגלה,
ובידו הגדולה, הוציא את הסגולה,
חיל פרעה וכל זרעו ירדו כאבן מצולה.

דביר קדשו הביאני וגם שם לא שקטתי,
ובא נוגש והגלני, כי זרים עבדתי,
ויין רעל מסכתי, כמעט שעברתי,
קץ בבל זרבבל, לקץ שבעים נושעתי.

כרות קומה ברוש בקש, אגגי בן המדתא,
ונהייתה לו למוקש, וגאוותו נשבתה,
ראש ימיני נשאת, ואויב שמו מחית
רוב בניו וקנייניו על העץ תלית.

יוונים נקבצו עלי, אזי בימי חשמנים,
ופרצו חומות מגדלי, וטמאו כל השמנים,
ומנותר קנקנים, נעשה נס לשושנים,
בני בינה ימי שמונה קבעו שיר ורננים.

חשוף זרוע קדשך, וקרב קץ הישועה,
נקום נקמת עבדיך, מאומה הרשעה,
כי ארכה השעה, ואין קץ לימי הרָפָה,
דחה אדמון בצל צלמון הקם לנו רועים שבעה.

הפרוש

שבח לאלוקים והבעת תקווה
שבית המקדש יחזור ויבנה
כפי שהיה במי נס החנוכה.

תיאור שעבוד מצרים וגאולת ישראל.

תיאור חורבן בית המקדש
הראשון בימי הכיבוש הבבלי,
גלות בבל והגאולה לאחר
70 שנות גלות.

תיאור גזירת המן הרשע והישועה
שבאה ליהודים בידי מרדכי ואסתר.

תיאור נס חנוכה ונס פך השמן.

תפילה לעתיד ותקווה כי הישועה
העתידה לבא תגיע במהר.

מנהגי חנוכה

על הניסים

במשך כל ימי חנוכה נוהגים להוסיף את תפילת "על הניסים" בתפילות וכן בברכת המזון. נוסח תפילת "על הניסים" שאותה מוסיפים:
על הניסים ועל הפורקן ועל הגבורות ועל התשועות ועל הנפלאות ועל הנחמות ועל המלחמות שעשית לאבותינו בימים ההם בזמן הזה.

בימי מתתיהו בן יוחנן כהן גדול חשמונאי ובניו, כשעמדה מלכות יון הרשעה על עמך ישראל להשכיחם תורתך ולהעבירם מחוקי רצונך, ואתה ברחמיך הרבים עמדת להם בעת צרתם, רבת את ריבם, דנת את דינם, נקמת את נקמתם, מסרת גיבורים ביד חלשים ורבים ביד מעטים וטמאים ביד טהורים, ורשעים ביד צדיקים וזדים ביד עוסקי תורתך, ולך עשית שם גדול וקדוש בעולמך, ולעמך ישראל עשית תשועה גדולה ופורקן כהיום הזה. ואחר כן באו בניך לדביר בתיך ופינו את היכלך, וטיהרו את מקדשיך, והדליקו נרות בחצרות קדשך, וקבעו שמונת ימי חנוכה אלו להודות ולהלל לשמך הגדול.

תפילת הלל

בחנוכה מוסיפים בתפילת שחרית את תפילת ההלל כבראשי חודשים ושלוש רגלים.

משחק בסביבון ודמי חנוכה

המשחק בסביבון בחנוכה הוא מנהג שהתפתח בגולה וקשור במנהג של מתן דמי חנוכה לילדים, מעות אלו שימשו כפרסים במשחק הסביבון, בדומה למשחקים באגוזים של פסח. על כל אחד מפאות הסביבון ישנו ציור או אות שמסמל גורל אחר. במשך הזמן נתנו לאותיות את ראשי התיבות המוכרים של חנוכה: נס גדול היה שם. בארץ החליפו את ה-ש' באות פ', המייצגת את המילה "פה".

אכילת לביבות וסופגניות

בחנוכה נוהגים לאכול מאכלים מטוגנים המסמלים ומזכירים את נס פך השמן. לביבות וסופגניות התקבעו במהלך הדורות כשני נציגים בולטים של המנהג.

הצעות לדיונים

אנו מצרפים הצעות שונות לדיונים משפחתיים שאותם ניתן להעלות במסגרת הדלקת הנרות מידי ערב. נסו להעלות בכל ערב נושא אחד ולפתח אותו בשיחה משותפת עם הילדים והאורחים.

א' יום ראשון - "נר איש וביתו"

חשיבותה של המשפחה.

אנו מדליקים חנוכייה למרות שמשפחה שלמה יכולה לצאת ידי חובת נר חנוכה בהדלקה של נר בודד בכל ערב. נסו לקיים דיון על מהותה של המשפחה כפי שהיא משתקפת באיחוד סביב הדלקת נר אחד. האם אפשר ללמוד מכאן על איך לפתור בעיות במשפחה? כיצד ניתן לשמור על יחסי חברות בתוך המשפחה?

ב' יום שני - "כד קטן"

על כחם של המעשים הקטנים לחולל שינויים גדולים.

הכד הקטן שנמצא חתום בחותמו של כהן גדול, שבמבט ראשון נראה כאילו אין בכוחו להציל את המצב ולהאיר מעבר ליום אחד, הספיק לשמונה ימים. נקודות לדיון: נוהג לומר כי אסור לזלזל בפרטים הקטנים. האם אתם יכולים להזכר בדוגמאות אישיות שמתאימות לכלל הזה? מדוע לדעתכם לבעמים דווקא המעשה הקטן כמו מילה טובה

או חיוך מצליחים לחולל בסופו של דבר את הרצון אצל אנשים לפעול גם במישורים רחבים יותר? האם ניתן ללמוד מכאן על כוחו של הפרט לחולל שינוי? ואם כן: מה זה אומר לגבי כל אחד מאיתנו?

יום שלישי - "מוסיף והולך או פוחת והולך"

על מקומה של ההדרגתיות לעומת תרבות של שיאים וריגושים. נסו לפתח דיון בשאלה מהי הדרך היותר נכונה והיותר מתגמלת: האם דרך שבה מושגת שלמות בבת אחת ("כוכב נולד"), או דרך של השתלמות שעוברת דרך קשיים, התפתחויות ובנייה הדרגתית? היכן נמצאת התהילה והאם נכון וצודק הדבר?

יום רביעי - "פירסום הנס"

על היחס שבין אמונה ורשות הרבים. העמדת החנוכיה ברשות הרבים בכדי לפרסם את הנס מהווה גם סוג של הצהרה רוחנית על האמונה שהייתה בימים ההם וקיימת גם בזמן הזה נקודות לדיון: מהי האמונה? מה גורם לה להיות חזקה כל כך גם ברגעי משבר? אילו תכונות נדרשות על מנת לא לאבד תקווה? האם יש לכם חוויות אמונה אישית שאתם יכולים לשתף בה אחרים?

יום חמישי - "להודות ולהלל"

על החשיבות באמירת תודה! למרות שחנוכה אינו חג מן התורה ולמרות שמלכות ישראל חזרה רק ל-200 שנה, חכמים החליטו בכל זאת לקבוע אמירת הלל בחנוכה. נסו לדון על חשיבותה של התודה והכרת הטוב: מדוע חשוב להודות? מה הערך החינוכי שטמון מאחורי התודה ומה הערך האנושי שיש בה עבור מי שמודה ולמי שמודים לו? האם צריך להודות על כל דבר (גם על דברים שמגיעים לנו בדין?) ואם כן למה?

יום שישי - "חג חנוכה - חג החינוך"

הארות חינוכיות מסביב לחג החנוכה. חנוכה מכנס בתוכו הרבה מאוד ערכים חינוכיים הקשורים לתרבות, אמונה, סגנון חיים והיכולת להאיר מקומות חשוכים. כדאי לקיים דיון על מקומם של הערכים בחברה שלנו, עד כמה הם קיימים ובמה הם תורמים ליצירת חברה טובה וצודקת יותר? האם ערכים הם עניין קבוע או אינדיבידואלי? האם יש בקרבנו מקום לאנשים שיש להם ערכים שונים משלנו? האם חשיבה ערכית שונה אמורה להתקבל בסובלנות ובסלחנות או לההדף בו במקום? היכן עובר הגבול בין תפיסה ערכית אחת לאחרת ומה הופך תפיסה אחת ל"טובה" על פני האחרת.

יום שביעי - "התבוללות ולאומיות"

על היחס הנכון שבין פתיחות לעולם הגדול לבין התבוללות מסוכנת. ה"התייוונות" הייתה ונותרה אחת מהסימנים השלייליים של חנוכה. "התייוונות" במשמעותה המקורית הייתה כינוי לתהליך של הטמעות באימפריה ההלניסטית ובתרבות ההלניסטית על מאפייניה השונים. חשיבות רבה נודעה באותה תקופה דווקא לסממנים החיצוניים כמו הלבוש ושינוי השם שהיו הסימנים הראשונים להעיד על התייוונות - מה מסמל התייוונות בימינו, האם דבר שכזה קיים בכלל? - האם גם בימנו אימוץ רעיונות או דפוסי התנהגות מתרבויות שונות כמו סמלים שונים, תכשיטים, או לבוש הם בהכרח התייוונות או סתם עניין של אופנה? - האם לדעתכם גם הרחבת דעת ולימוד פילוסופיה היא התייוונות, או שיש הבדל בין לימוד לשם השכלה ולימוד לשם אימוץ הרעיונות באופן ישיר? איפה הגבול עובר?

יום שמיני - "מכבי גיבור" - מהי גבורה?

על גבורה בכלל, ועל גבורה יהודית, בפרט. דמותם של החשמונאים שימש השראה לגבורה בעם היהודי. במיוחד בא הדבר לידי ביטוי עם חידוש ההתיישבות היהודית בארץ ישראל, כחלק מן המפעל הציוני. בעת הזאת, אנו מוצאים שירי חנוכה רבים ויצירות ספרותיות שמעלות על נס את גבורת החשמונאים. עם זאת, בנוסח התפילה אנו מציינים: "מסרת גיבורים (=יוונים) ביד חלשים (=חשמונאים)", וכאשר מתבוננים בדברי החכמים אנו מוצאים היגד מפתיע למדי: "איזהו גיבור? הכובש את יצרו!" (פרקי אבות א, ד). נסו לדון: מהי גבורה? מהי האסוציאציה שלכם למילה "גיבור"? האם יש משמעות מיוחדת לגבורה יהודית? האם אתם בעצמם גיבורים?

חידון א"ב לילדים

א שמו של המלך היווני

ב השלם "בימים ההם..."

ג הנס היה ...

ד מחלקים מהם לילדים בחנוכה

ה תפילת הודיה הנאמרת בכל אחד מימי החנוכה

ו השלם: הנרות הללו קודש הם....

ז מהפרי הזה מכינים שמן למקדש

ח משפחה של כהנים שהובילה את המרד ביוונים

ט חוץ מכך אחד, כל השמנים במקדש היו...

י בנו של מתיתיהו שהנהיג את המרד

כ החודש בו חל חנוכה

ל מאכל של חנוכה

מ אביהם של הבנים

נ אחת מהמילים שעל הסביבון

ס עוד מאכל של חנוכה

ע תפילה שמוסיפים בימי החנוכה

פ עליהם רכבו היוונים

צ השלם: מעוז...

ק בנרות חנוכה אסור להשתמש כי הם

ר כזה היה אנטיוכוס

ש שם מיוחד של אחד מהנרות בחנוכייה

ת היוונים אסרו ללמוד אותה

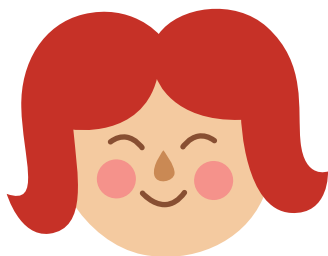
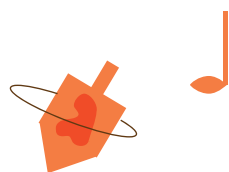
חידות הגיון

לפניכם שתי חידות הגיון נסו לפתור וגלו מאחורי כל חידה מונח הקשור לימי החנוכה.

חידה ראשונה: מיהר האיש והוסיף את המונה פחות מחמשה. לכל זאת יתווסף מעט כאב, ואז יתקבל הבית.

חידה שנייה: בקצה הדרך, בין עצים ופרחים שם שוכן אלוקים.

תשובון לחידון א"ב: א- אנטיוכוס, ב-בזמן הזה, ג-גדול, ד- דמי חנוכה, ה- הלל, ו- ואין לנו רשות להשתמש בהם, ז- זית, ח- חשמונאים, ט- טמאים, י- יהודה המכבי, כ-כסלו, ל- לביבה, מ- מתיתיהו, נ- נס, ס- סופגניה, ע- על הניסים, פ- פילים, צ- צור ישועתי, ק- קודש, ר- רשע, ש- שמש, ת-תורה תשובות לחידות הגיון: חידה ראשונה- הפתרון: המילה היא "חשמונאי" (הסבר הפתרון: מיהר האיש= חש, המונה פחות חמישה = מונ- הורדנו את האות ה', מעט כאב=אי- היא מילת כאב) חידה שנייה- הפתרון: המילה היא "סופגניה" (הסבר הפתרון: בקצה הדרך = סוף, בין עצים ופרחים = גן, א-לוקים= י-ה- אחד משמותיו של האל. ביחד הכל נותן "סופגניה")

בארגון צהר חברים למעלה מ-1,000 רבנים ואנשי חינוך, הפועלים בהתנדבות לקידום זהותה היהודית של מדינת ישראל, מתוך הידברות ושותפות. ארגון צהר מבוסס על עקרונות של יושרה ונאמנות למדינה, תוך מחויבות להלכה ולמסורת היהודית. ארגון צהר זכה באות הנשיא למתנדב על תרומתו לחברה הישראלית.

סיוע בהוכחת יהדות ל-180,000 עולים

בארץ חיים כיום רבבות עולים ממדינות חבר העמים לשעבר שאינם יכולים להוכיח את יהדותם. כתוצאה מכך, רבים מהם נאלצים להינשא בנישואים אזרחיים בחו"ל, תוך נטישת זהותם היהודית. "מרכז שורשים" של צהר פועל בשיתוף משרד ראש הממשלה, "מכון הארי טריגובוף" ו"קן פרידברג". המרכז מסייע לאלפי עולים מדי שנה להוכיח את שורשיהם היהודיים בבתי הדין של הרבנות, לשמר את יהדותם ולהינשא על פי חוק כיהודים במדינת ישראל.

70,000 כלות וחתנים של צהר

למעלה מ-15 שנה משיאים רבני צהר זוגות חילוניים בהתנדבות, בטקסים המתנהלים על פי ההלכה והמסורת היהודית. ארגון צהר מעניק לזוגות ליווי לאורך תהליך הנישואין כולו, מתוך יחס חם וידידותי. ההליך כולל: רישום לנישואין ברבנות, הדרכת כלות ייחודית של מתנדבות צהר וכן עריכת חופה בהתנדבות. מדי שנה עורכים רבני צהר כ-3,000 חופות בהתנדבות לזוגות חילוניים ועד היום נישאו דרך צהר יותר מ-70,000 כלות וחתנים ישראלים.

חקיקה חברתית ברוח היהדות

"צהר לחקיקה" הוא מיזם חברתי א-פוליטי הפועל בכנסת ישראל. חברי כנסת מכל קצוות הקשת הפוליטית, נעזרים ברבני צהר במסגרת עבודתם הפרלמנטרית, כדי לשלב נקודות מבט יהודיות בתחומי מדיניות, הנהגת ציבור וחקיקה. המיזם מתמקד בתחומי חברה רווחה ופועל לקידום "צדק חברתי יהודי" במדינת ישראל.

50,000 משתתפים בפעילויות של צהר בחגים

מרבית המשפחות בישראל מבקשות לציין ולחגוג בדרכן את חגי ישראל פרויקט "צהר לחגים" מעניק חוויית חגים לכל יהודי החפץ בכך, באווירה חמה וידידותית. רבני צהר פועלים בקרב מאות קהילות ציוניות, כדי לפתוח את שער בית הכנסת לכלל החברה. מדי שנה מארח ארגון צהר כ-50,000 דתיים וחילוניים בפעילויות משותפות.

חדש בצהר אגף ברית מילה!
בעקבות הביקוש הרב, הוקמה בצהר מחלקה חדשה המעמידה לרשות הצבור מוהלים מוסמכים שעברו הכשרה ע"י צהר מטרת המיזם, לאפשר להורים ולכל המשפחה לחוות את ברית המילה כאירוע מרגש ומקרב וליצור הזדמנות נוספת להעמקת זהותם היהודית של עשרות אלפי "משפחות צהר" בכל רחבי הארץ.

